

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI-DPT- DURUM ve GELECEK VİZYONU 2025

TEMEL POLİTİKA RAPORU

Bu rapor, Anahtar Parti'nin kalkınma politikaları konusundaki uzun vadeli vizyonunu ve kurumsal kapasiteye verdiği önemi yansıtmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik istikrar ve veri temelli kamu politikalarının hayata geçirilmesi amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nın yeniden yapılandırılmasını öngören bu çalışma; planlama, koordinasyon ve stratejik yönetim alanlarında kamu yönetimine rehberlik edecek bir yol haritası sunmaktadır.

EDİTÖR

PROF.DR.ÖZCAN GÜNGÖR

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANI



A
PARTİ

ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI



Anahtar Parti Yayınları | Anahtar Party Publications

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd. No:66, 06550 Ankara, Türkiye

Web: <https://anahtarparti.org> | eposta: arge@anahtarparti.org

Yayın Adı <i>Publication Name</i>	: Devlet Planlama Teşkilatı: Durum ve Gelecek Vizyonu <i>State Planning Organization: Situation and Future Vision</i>
Yayın No <i>Publication Number</i>	: 2
Yayın Serisi <i>Publication Series</i>	: AR-GE Teşkilat İç Eğitim Serisi <i>R&D Internal Party Training Series</i>
Seri No <i>Serial Number</i>	: 1

Editör <i>Editor</i>	: Prof. Dr. Özcan Güngör
Unvanı <i>Title</i>	: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi/ Anahtar Parti Genel Başkan Yardımcısı AR-GE ve Parti İç Eğitim Okulu Başkanı <i>Academic Member of the Hacı Bayram Veli University/ Anahtar Party Deputy Chairperson Chair of R&D and Party Academy</i>
Kurumu <i>Affiliation</i>	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Anahtar Parti Genel Merkez AR-GE Başkanlığı <i>Ankara Hacı Bayram Veli University/ Anahtar Party Department of R&D</i>

Sertifika No <i>Certificate Number</i>	: 78848
Telif <i>Copyright</i>	: Anahtar Parti Yayınları <i>Anahtar Party Publications</i>
Yayın Tarihi <i>Publication Date</i>	: 2 Ocak 2025 <i>January 2nd, 2025</i>
Yayın Yeri <i>Place of Publication</i>	: Ankara, TÜRKİYE
Yayın Türü <i>Publication Type</i>	: Editöryal Rapor <i>Editorial Report</i>
Yayın Dili <i>Language</i>	: Türkçe <i>Turkish</i>
Yayınlandığı Ortam <i>Publishing Format</i>	: PDF <i>PDF</i>
Ebat <i>Dimensions</i>	: 15.5x23.5 cm
Baskı Sayısı <i>Edition</i>	: 2
Sayfa Sayısı <i>Page Count</i>	: 21
Atıf Bilgisi <i>Cite as</i>	: Güngör, Özcan (ed.), Devlet Planlama Teşkilatı: Durum Ve Gelecek Vizyonu. Anahtar Parti Yayınları, 2025.

Kapak Tasarım <i>Cover Design</i>	: AG graphics design
Dizgi ve Mizanpaj <i>Typesetting and Layout</i>	: Burak AYTEKİN
Baskı Matbaası <i>Printing Press</i>	:

PARA İLE SATILAMAZ | CANNOT BE SOLD WITH MONEY

Tüm hakları Anahtar Parti'ye aittir. Yayıncının izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir.

All rights belong to Anahtar Party. All or part of the book cannot be printed or multiplied electronically, mechanically or photocopied without the permission of the publisher. It can only be used by citing the source

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Yönetici Özeti	02
Giriş	04
DPT'nin Kuruluşu ve Planlı Ekonomiye Geçiş	05
1963-1980 Dönemi 5 Yıllık Kalkınma Planları Dönemi	06
1980-2003 Dönemi	07
2003 Sonrası Dönem	08
Ülke Uygulamaları	11
Güney Kore	12
Fransa	13
Hollanda	14
İngiltere	15
Sonuç ve Öneriler	16

Yönetici Özeti

Konu: Bu rapor, Anahtar Parti'nin parti programında en önemli vaatlerinden biri olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin yeniden kurulmasını ve Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerinde uzun vadeli planlama kapasitesinin yeniden inşasını ele almaktadır. Rapor, DPT'nin tarihsel geçmişi, kapatılmasının ardından ortaya çıkan yapısal ve ekonomik sorunlar ile bu sorunlara yönelik reform önerilerini kapsamaktadır.

Amaç: Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin uzun vadeli stratejik planlama kapasitesini modernize ederek DPT'nin bilimsel, liyakate dayalı ve etkin bir yapıyla yeniden kurulmasını sağlamaktır. Anahtar Parti, mevcut kısa vadeli ve parçalı planlama anlayışının yerine, sürdürülebilir kalkınmayı esas alan, veri odaklı, katılımcı ve şeffaf bir planlama mekanizması tesis etmeyi hedeflemektedir.

Tarihsel Arka Plan ve Sorunlar: Devlet Planlama Teşkilatı, 1960 yılında Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını planlamak amacıyla kurulmuş, özellikle 1960-1980 döneminde merkezi planlama modeliyle başarılı sonuçlar elde etmiştir. Ancak 1980 sonrasında neoliberal politikaların benimsenmesiyle planlama anlayışında köklü değişiklikler yaşanmış ve DPT'nin yetkileri zayıflatılmıştır.

2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürölmesi ve 2018 yılında Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na devredilmesi ile DPT tasfiye edilmiştir. Bu süreçte:

- Uzun vadeli planlama anlayışı terk edilerek kısa vadeli ve parçalı uygulamalar benimsenmiştir.
- Yap-işlet-devret modeliyle maliyetli ve verimsiz projeler hayata geçirilmiştir (örneğin, tarifeli uçuş olmayan havalimanları ve yüksek maliyetli şehir hastaneleri).
- Gelir dağılımında bozulma, kamu borçlarının artışı ve yüksek enflasyon gibi yapısal ekonomik sorunlar kalıcı hale gelmiştir.
- Planlama kapasitesinin zayıflaması, kurumsal koordinasyon eksikliği ve liyakatsiz atamalar nedeniyle kamu yönetiminde etkinlik kaybı yaşanmıştır.

Reform Önerileri ve Yapılanma Planı: Anahtar Parti, Türkiye'nin kalkınma planlamasında yeniden etkinlik kazanmasını ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uyum sağlamasını temin edecek reformları hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda önerilen yapı şunlardır:

1. DPT'nin Yeniden Kurulması:

Bakanlıklar üstü, bağımsız ve özerk bir yapıda teşkilatlanmalıdır.

Uzun vadeli stratejik planlama ve sürekli denetim işlevleriyle donatılmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı'na bağlı veya özerk bir kurul olarak yapılandırılmalıdır.

2. Kurumsal Yapının Modernizasyonu:

Teknolojik entegrasyon ve veri odaklı planlama mekanizmaları geliştirilecektir.

Performans izleme ve hesap verebilirlik sistemleri kurulacaktır. Kaynakların etkin kullanımı ve projelerin izlenebilirliği sağlanacaktır.

3. Stratejik Alanlarda Odaklanma:

İklim değişikliği, dijital dönüşüm, enerji ve gıda güvenliği gibi kritik sektörlerde özel stratejiler geliştirilecektir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının kapasiteleri artırılacak ve koordinasyon yetenekleri güçlendirilecektir.

4. Liyakat Odaklı Kadrolaşma:

Kariyer uzmanlık sistemine geçilecek ve sektörel uzmanlaşma teşvik edilecektir.

İnsan kaynağı kapasitesi geliştirilerek, teknik ve analitik yetenekleri güçlü bir kadro oluşturulacaktır.

Gelecek Vizyonu: Yeniden yapılandırılacak DPT, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını güçlendirecek, dışa bağımlılığı azaltacak ve uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmasını sağlayacaktır. Planlama sürecinde şeffaflık, veri odaklı karar alma, hesap verebilirlik ve bölgesel kalkınma politikaları merkeze alınacaktır. Anahtar Parti, DPT'yi modernize ederek Türkiye'nin sürdürülebilir büyüme, adil gelir dağılımı ve sosyal refah hedeflerine ulaşmasını sağlayacak stratejik bir reformu hayata geçirmeyi taahhüt etmektedir.

Sonuç: Anahtar Parti, Devlet Planlama Teşkilatı'nın yeniden kurulmasını Türkiye'nin geleceği açısından stratejik bir adım olarak görmektedir. Bu reform, ekonomik krizleri önleyecek, kaynakların etkin kullanımını sağlayacak ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyerek ülkenin bölgesel ve küresel rekabet gücünü artıracaktır. DPT'nin yeniden yapılandırılması, güçlü ve dinamik bir planlama modeliyle Türkiye'yi geleceğe taşıyacak kritik bir hamle olarak tasarlanmıştır.

Giriş

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 5 Ekim 1960 yılında kurulmuş ve 2011 yılına kadar faaliyet göstermiş olan bir kurumdur. Kuruluşunun birçok gerekçesi olmakla beraber asıl amacı hükümetlerce belirlenen kalkınma amaçları doğrultusunda kalkınma programı, yatırım programları ve yıllık programlar hazırlamak olan DPT, aynı zamanda bir danışmanlık kurumu şeklinde de faaliyetlerine devam etmiştir. Bu doğrultuda Turgut Özal, Atilla Karaosmanoğlu, Hasan Celal Güzel gibi Türk siyaset ve bürokrasisine birçok isim kazandıran kurum 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürülmüş, 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde ise Kalkınma Bakanlığının bazı birimleri ve Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü birleştirilmesi neticesinde Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı oluşturulmuş ve dolayısıyla DPT benzeri yapıların varlığı devam ettirilmeye çalışılmıştır. Ancak DPT kapatıldıktan sonraki süreçte kurulan kurumlar, planlı olarak düşürülen insan kaynağı ve kurumsal kapasite neticesinde DPT'nin gösterdiği etkiyi sergileyememiş ve nihayetinde ülkemizin kalkınma serüveninde bazı aksaklıklar yaşanmıştır. Son beş yılda lke ekonomisinde yaşanan derin dalgalanmalar, gelir dağılımındaki bozulma, yüksek enflasyon, artan kamu harcamaları ve borç stoku bunun en belirgin neticeleridir.

Anahtar Parti'nin temel Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) projesi, Türkiye'de istikrarlı ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nın yeniden kurulmasını içermektedir.

Bu vaat ile Anahtar Parti, ekonomik kriz, yüksek enflasyon, gelir adaletsizliği ve yoksulluk gibi temel sorunlarla mücadele etmeyi hedeflemektedir. Parti programında belirtilen hedefler arasında şunlar yer almaktadır:

1. **Ekonomik Krizle Mücadele:** Devletin ekonomik hayata müdahalesini sınırlandırarak, ekonomik istikrarı sağlamak.
2. **Sürdürülebilir Kalkınma:** Uzun vadeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ekonomik büyümeyi desteklemek.
3. **Dışa Bağımlılığı Azaltma:** Yerel retimi artırarak dışa bağımlılığı azaltmak ve yeni yatırım ortamları oluşturmak.
4. **Yerel Kalkınmayı Teşvik:** Gelir eşitsizliklerini azaltarak bölgesel kalkınmayı teşvik etmek.
5. **Kaynakların Verimli Kullanımı:** Kamu kaynaklarını israf etmeden, etkin ve verimli şekilde değerlendirmek.
6. **Adil Gelir Dağılımı:** Vergi reformları ve sosyal güvenlik sistemlerinin iyileştirilmesi yoluyla gelir dağılımında adaleti sağlamak.

Bu hedef, geçmişte DPT'nin sağladığı uzun vadeli planlama ve kalkınma stratejilerini günümüz ihtiyaçlarına uygun hale getirerek yeniden yapılandırılmasını amaçlamaktadır. DPT'nin etkin şekilde çalışması, ekonomik krizleri önlemek, kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak ve Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını güçlendirmek açısından kritik bir rol oynayacaktır.

Vaadin temel nedeni, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarına uzun vadeli planlama ve bilimsel yöntemlerle czmler üretme ihtiyacıdır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın yeniden yapılandırılması, güçlü bir ekonomik yönetim ve kalkınma modeli ile Türkiye'yi daha adil ve sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşturmayı hedeflemektedir.

1. DPT'nin Kuruluşu ve Planlı Ekonomiye Geçiş

Cumhuriyetin ilk yıllarında, özellikle 1930'lu yıllarda Türkiye'de sektörel anlamda planlama çalışmaları başlamış olup bu anlamda uygulamaya konan ilk planlar 1934 tarihli Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve 1937 yılı Aralık tarihli İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı olmuştur. Ancak söz konusu durum 2. Dünya Savaşı ile sektöre uğramış, sonraki süreçte 1960'lı yıllara kadar daha çok proje ve rapor düzeyinde kalmıştır. Savaş sonrası dönemde diğer birçok ülke gibi Türkiye'de kalkınma planı hazırlanmış ve bu doğrultuda 1946 yılında hazırlanan İvedi Sanayi Planı, Birinci ve İkinci sanayi Planlarının devamı niteliğinde olmuştur.

Sonraki süreçte İkinci Dünya Savaşı'nın ardından verilecek olan Marshall yardımlarından Türkiye'nin de yararlanmasını amacıyla 1946 İvedi Sanayi Planı esas alınarak Avrupa Kalkınma Programı'na başvurulmasına rağmen ABD tarafından kabul edilmemiş, bunun üzerine plandan vazgeçilerek 1947 Vaner Planı (Türkiye İktisadi Kalkınma Planı)'nın hazırlanmasına karar verilmiştir. Tarım ve ulaştırma sektörlerinin esas alındığı söz konusu rapor ise sermaye yetersizliğinden dolayı tam anlamıyla uygulanamamıştır.

Türkiye'de bir planlama örgütüne olan ihtiyacı ve böyle bir yapının ortaya çıkışını anlayabilmek bakımından 1958 yılında yaşanan kriz sonrası dönem önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. 1950'li yıllarda serbest dış ticaretin etkisiyle ithalatta yüksek oranlarda artış gerçekleşmesine rağmen ihracat yeteri düzeyde gerçekleşememiş, buna bağlı olarak da döviz talebi ve dış borç artmıştır. Nihayetinde uluslararası piyasalarda döviz arayışları neticesinde 1958 Paris Müzakereleri gerçekleşmiş ve verilecek yardımın temel sacayaklarından birisi de kalkınma programıyla yatırımların entegrasyonunu sağlayacak bir kurumun kurulması olmuştur. Özellikle de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) başta olmak üzere uluslararası kurumların planlama yapılması yönündeki telkinleri neticesinde Başbakanlığa bağlı bir İktisadi Müşavirlik Kurulu kurulmuş ve Türkiye ekonomisinde planlı döneme geçmek için kalkınma planı hazırlıkları yapılmıştır.

Plan hazırlıklarının yapıldığı 1960 yılına kadar Türkiye ekonomisinde plansız ekonominin bir sonucu olarak dengeli bir büyüme gerçekleşmemiş ve sanayi başta olmak üzere birçok sektörde büyüme ivme kaybetmiştir. Kamu kesiminin ekonomideki payının düşürülmesi hedeflenmiş olsa da buna ulaşamamış ve gerçekleştirilen birçok projede uyum sorunu ortaya çıkmıştır. 1960 askeri darbeden sonra planlı ekonomi fikri ön plana çıkmış ve bu amaçla yapılacak sınırlı yatırımların plan ve programlar çerçevesinde gerçekleştirilmesine imkân sağlamak amacıyla 1960 yılında Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş ve bu kuruluş 1961 Anayasası içerisinde de düzenlenmiştir.

30.9.1960 tarih ve 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatının Kurulmasına Dair Kanuna göre DPT'nin görevleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- Türkiye devletinin var olan bütün doğal, beşerî ve iktisadi kaynak ve imkanlarını eksiksiz olarak tespit ederek, takip edilecek ekonomik ve sosyal politikayı ve hedefleri belirlemede hükümete yardım etmek.
- Çeşitli bakanlıkların ekonomik politikaları ilgilendiren çalışmalarında eşgüdümü sağlamak amacıyla yol gösterici olmak ve bu hususlarda müşavirlik yapmak.
- Hükümet tarafından belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için uzun ve kısa vadeli planlar oluşturmak.
- Planların uygulanmasında başarı sağlanabilmesi için ilgili daire ve müesseselerle mahalli idarelerin kuruluş ve işleyişlerinin iyileştirilmesi için yol gösterici olmak.
- Planın işleyişini takip etmek, değerlendirmek ve gerekirse planda değişikliklere gitmek.
- Özel sektörün çalışmalarını planın hedeflediği şekilde düzenleyecek önlemleri tavsiye etmek.

Başbakanlığa bağlı bir müsteşarlık şeklinde teşkilatlanan DPT'nin temel misyonunun kamu yatırımları eliyle özel sektör yatırımlarını teşvik etmek olduğu söylenebilir.

91 sayılı yasaya göre DPT'nin, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) ve Merkez Teşkilatı olmak üzere iki ana organı vardır. Merkez Teşkilatının alt birimlerinde ise İktisadi Planlama Dairesi, Sosyal Planlama Dairesi ve Koordinasyon Dairesi yer almaktadır. Söz konusu yasaya göre İktisadi Planlama Dairesi kısa ve uzun vadeli genel ve bölgesel planları yapmakla, Sosyal Planlama Dairesi sosyal problemlerin çözömlenmesi için kısa ve uzun vadeli planlar hazırlamakla ve Koordinasyon Dairesi de planın uygulanması sırasında gerekli koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir.

YPK "iktisadi ve sosyal politika hedeflerinin tayininde Bakanlar Kuruluna yardımcı olmak ve hazırlanacak planları Bakanlar Kuruluna sunulmadan önce, tayin edilen hedeflere uygunluk ve kıfayet derecesi bakımından incelemek" ile görevlendirilmiştir. YPK, bileşimi Başbakan (veya Başbakan Yardımcısı) ve Bakanlar Kurulundan seçilen üç Bakan ile DPT Müsteşarı ve üç daire başkanından oluşmaktadır. Buna göre YPK bu bileşenleriyle yarı teknik, yarı siyasi bir organ olarak tasarlanmıştır.

Kuruluş ve hazırlık aşamalarından sonra DPT kendi strateji belgesini Yüksek Planlama kuruluna sunmuş ve öneri Bakanlar Kurulunda onaylanarak 5 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Buna göre yeni dönem Türk planlama modelinin temel başlıklarını aşğıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Kalkınma planı demokrasi ile özdeş bir şekilde hazırlanması öngörölmüştür.
- On beş yıllık süreçler içinde beşer yıllık planlar yapılması değerlendirilmiştir.
- Planın kamu sektörü için emredici ve özel sektör için teşvik edecek yapıda tasarlanmıştır.
- Yıllık büyüme hızının plan döneminde %7 olması tahmin edilmiştir.

Süre ve kaynak kısıtlaması nedeniyle Birinci Beş Yıllık Planı'nın hazırlıkları için 1962 yılı geçiş yılı kabul edilmiş ve nihayetinde bir yıllık bir geçiş planı uygulanmıştır.

2. 1963-1980 Dönemi Beş Yıllık Kalkınma Planları Dönemi

Bu dönemin ilk planı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) kırsal alanda ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi sağlayacak bir "toplum kalkınması" modeli tavsiye edilmiştir. Bu doğrultuda dağınık ve küçük yerleşim yerlerinden oluşan kırsal bölgelerin bu yapısından kaynaklanan sorunların çözümü amacıyla çalışmaların yapılması ele alınmıştır.

Planda hedeflenen %7 büyüme oranına büyük ölçüde ulaşılmış, ayrıca büyümenin yapısında da önemli değişiklikler gözlenmiştir. Tarımda izlenen politikalar neticesinde verimlilik artışları ve ürün farklılaştırılması gerçekleşmiştir. Özel sektörün özellikle sanayi sektöründe ön plana çıkması sağlanmış ve bu doğrultuda otomobil üretimi, çimento, kimya ürünleri, lastik vb. alanlarda yatırım yapması sağlanmıştır. Planın sonunda, tarımın gayri safi milli hasıla içindeki tarımın payı gerilemiş, sanayinin payı ise artmıştır. Ancak bu dönemde siyasi kadroların ve teknokratların sık sık değişmiş olması nedeniyle başarı düzeyi sınırlı kalmış ve kalkınmaya hız verecek yapısal reformlar tam anlamıyla yürürlüğe konulamamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972) çok sektörlü bir modelin oluşturulması ve sektörlerin ulusal ve uluslararası olarak ikiye ayrılması ve reel piyasa fiyatlarının kullanılması olmak üzere iki temel yenilik ön plana çıkmıştır. İkinci Plan dönemindeki siyasal, sosyal ve ekonomik karışıklıklara rağmen öngörölen %7'lik büyüme hızına ulaşmıştır. Ancak sanayi sektörü için hedeflenen büyüme hızına ulaşamamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ile yeni ve uzun dönemli bir strateji oluşturularak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ilişkilere önem verilmesine rağmen, Kıbrıs meselesi ve petrol fiyatlarındaki artış, döviz bulmayı güçleştirmiştir. Türk siyasi tarihinde istikrarsız koalisyon hükümetleri dönemi olarak da ifade edilen hedeflenen %7,9'luk büyümeye artışına ulaşılamayarak yıllık

%6,5 düzeyinde kalmıştır. Ayrıca bu dönemde içte ve dış siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle sanayi yatırım hedeflerine ulaşılamamış ve bu nedenle sanayi sektöründe hedeflenen artış sağlanamamıştır.

3. 1980-2003 Dönemi

1970'li yıllarda iki büyük petrol krizinin etkisiyle yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerin en büyük sorumlusu kalkınmacı devlet olarak görülmüş ve bu nedenden ötürü 1980'li yıllar önceki dönemlerden farklı bir ekonomik anlayış olan neoliberal düşüncenin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Söz konusu süreçten etkilenen Türkiye'de özellikle 24 Ocak 1980 kararlarıyla neoliberal akımın yansımaları yakından hissedilmiş ve yaşanan sıkıntıların çözümü olarak serbest piyasa ekonomisi ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda devletin işlev ve fonksiyonlarında da temel değişiklikler gözlemlenmiş ve devletin üretici sıfatıyla ekonomiye doğrudan müdahalesinden ziyade piyasayı düzenleyici ve denetleyici yapısı vurgulanmıştır. Özellikle özelleştirme uygulamalarıyla ortaya çıkan devlet anlayışındaki değişim neticesinde devletin ulusal planlama anlayışında ve örgütlenmesinde de yeniden bir yapılanmaya gidilmiştir. Sürecin etkileri Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)'nda yer almakta ve devletin özel teşebbüs faaliyetlerinin rekabete dayalı serbest piyasa düzeni içinde güvenli ve kararlı bir şekilde işleyebilmesini sağlayacak önlemleri alacağı belirtilmektedir. Devamında Altıncı ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da piyasa ekonomisine vurgu yapılarak devletin ekonomik ve toplumsal alandaki rolü ve örgütlenmesi hakkında köklü dönüşümlerin yaşanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bahsi geçen süreçte devletin düzenleyici ve denetleyici yapısının ön plana çıkması, DPT'nin görev ve örgütsel yapısında bazı değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 1960'lı yıllarda yaygın bir şekilde uygulanmaya çalışılan planlama, 1980'den sonra devletin temel görevi olmaktan çıkarılmış, bu bağlamda 1961 Anayasasında kendine yer bulan DPT, 1982 Anayasasında yer almamıştır. Her ne kadar 1982 Anayasasının 166'ncı maddesinde kalkınma planları düzenlenmekle beraber, 1960 Anayasasındaki gibi kesin ve kati sınırlar çerçevesinde formüle edilmemiştir. Diğer bir deyişle 1982 Anayasası, 1961 Anayasasında kalkınma "ekonomik, sosyal ve kültürel" yönden planlanmasını bir devlet görevi olarak sayılmasına ve bu görevin, Anayasanın "devletin temel görevleri" bölümünde yer almasına rağmen, 1982 Anayasasında "ekonomik hükümler" bölümünde düzenlenmiştir. Nihayetinde yukarıda da ifade edildiği üzere, 1982 Anayasasında DPT ile ilgili yapılan bir başka önemli değişiklik, kurumun anayasallık statüsünün kaldırılması olmuş ve 1982 Anayasasının 166'ncı maddesinde "... bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir" ifadesine yer verilmek suretiyle kalkınma planlamasının hangi kurum eliyle yapılacağı açıkça belirtilmemiştir.

1980'li yıllarda DPT'nin örgütsel kuruluşunda yaşanan değişimi iki noktada ele almak mümkündür. İlk olarak, DPT'nin merkez teşkilatını oluşturan üçlü yapı ortadan kaldırılmış ve değişen planlama anlayışına uygun olarak yeni birimler kurulmuştur. Buna göre ilk olarak bütüncül planlama anlayışı çerçevesinde oluşturulan üçlü yapılanmadan vazgeçilerek "teşvik ve uygulama", "yabancı sermaye" ve "serbest bölge başkanlıkları" şeklinde yeni birimler oluşturulmuştur. Devamında 540 sayılı KHK ile birlikte merkez teşkilatı ve YPK şeklindeki yapılanmaya Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu (PKKK) da eklenerek üçlü bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Buna göre Başbakanın belirleyeceği bakanlar ile Maliye Bakanlığı

Müsteşarı, DPT Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Dış Ticaret Müsteşarı ve T.C. Merkez Bankası Başkanı'ndan oluşan PKKK, ülkenin temel ekonomik politikalarının tartışıldığı bir kurul şeklinde yapılanmıştır. Bu dönemde ikinci olarak, 223 sayılı KHK ile DPT'nin politika belirleyici yapısını oluşturan YPK da yeniden yapılandırılmıştır ve kurul yapısından bütün bürokratlar çıkarılarak yalnızca siyasi üyelerden oluşan mini bir kabine şekline dönüştürülmüştür. Sonraki süreçte kurula Bayındırlık ve İşkn ile Ulaştırma Bakanları da dahil edilerek KİT'lerle ilgili her türlü kararları alma görevinin verilmiştir.

Planlamanın rgtlenmesinde yaşanan diğer önemli değişiklik ise, DPT'nin geleneksel planlama işlevinden hızla uzaklaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni dönemde DPT'ye uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde geleceğe yönelik stratejiler geliştirmek ve özel sektör için genel bir yönlendirme görevi verilmiştir. Böylece DPT, 1960-1980 dönemindeki planlı kalkınma görevi yerine özel sektörün etkin bir şekilde işleyişini sağlamak ve kamu kurum ve kuruluşlarından gelen projeler arasında koordinasyon sağlamak görevi verilmiştir. Diğer bir ifadeyle, yaşanan süreçte planlı kalkınma uygulamasının işlevselliğini ve önemini kaybetmesinin etkileri DPT'nin görev ve fonksiyonlarındaki azalma şeklinde kendini göstermiş ve kurum planlama görevinden kayarak projeleri onaylayan ve özel sektör önündeki belirsizlikleri gideren bir konuma gelmiştir.

Ancak DPT'nin hukuki yapısı ile ilgili olarak yapılan değişikliklerde iki dönüm noktasının ön plana çıktığı grlmektedir. Bunlardan ilki, yukarıda da ifade edildiği üzere 24 Ocak kararları ile başlayıp 1991 yılına dek süren, ihracata dayalı birikim modelinin kurulması sürecinde, DPT'nin planlama yerine, ihracatı teşvik fonksiyonunun ne çıktığı ve örgütsel yapıda değişikliklerin yapıldığı dönemdir. İkindisi ise, 1994 yılında yapılan değişiklikle DPT'nin söz konusu teşvik görevi ile yabancı sermayeye yönelik diğer işlemlere ilişkin görevlerin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilmesinden sonra DPT'nin etkinliğinin azaldığı ve yapısal uyum izleme görevinin verildiği dönemdir.

4. 2003 Sonrası Dönem

2000'li yıllar, planlamanın önceki dönemlerde başlayan dönüşümün sürecinin farklı bir aşamaya geçildiği ve ulusal düzeyde hazırlanan kalkınma planları modeli yerine yeni sağ politikaları ilkeleri çerçevesinde bir planlama anlayışının uygulandığı bir dönemdir. Dolayısıyla, 2000'li yıllarda stratejik planlama anlayışının kamuda uygulanması neticesinde kalkınma planlamasının yapısında ve örgütlenmesinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Söz konusu anlayış değişikliği beraberinde planlama örgütünün görevinin artık kalkınma planları yönünde politikalar geliştirmek değil; uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde stratejik konularda araştırmalar yapmak olmuştur. Değişen planlama anlayışı ile ayrıca planlamanın kurum düzeyinde yapılması sağlanmış ve bu doğrultuda politika üretme kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır. Böylece yukarıdan aşağıya doğru işleyen bir kalkınma planlaması yerine, her bir kamu kurumunun bir planlama birimi olarak yapılması suretiyle aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir planlama süreci uygulamaya konulmuştur.

Bu doğrultuda, Türkiye'nin AB adaylık sürecinin de etkisiyle 2006 yılında kurulmaya başlanan kalkınma ajanslarına kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği çerçevesinde kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda ngrlen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak görevi verilmiştir. Ayrıca yine 2006 yılında uygulamaya konulan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile beraber kamuda kurumsal düzeyde stratejik planlama çalışmaları hayata geçirilmesi suretiyle DPT'nin yeniden yapılandırılması gündemde olmuş, ancak 5018 sayılı Kanun sürecinde DPT'ye sadece kamu kurum ve

kuruluşlarına stratejik planların hazırlanması sürecinde rehberlik etmek ve kamu kurum ve kuruluşlarının hazırlayacakları yatırım projelerini onaylamak görevleri verilmiştir. Dolayısıyla ajansların stratejik koordinasyonunun sağlanması görevi DPT'ye verilmiş ve DPT özellikle bölgesel kalkınma alanında ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda ifade edilmelidir ki DPT'nin görevi yalnızca 5018 sayılı yasayı uygulamakla sınırlı değildir. Aslında 5018, mevcut görevleri daha kurumsal bir yapıya kavuşturan yasal düzenlemeler içermektedir. Sorun, bu yasaların çıkarılmasından ziyade, uygulanmamaları veya sadece göstermelik olarak hayata geçirilmeleridir.

DPT'nin planlama işlevinden arındırılarak bir koordinasyon görevini üstlenmesi sonraki süreçte kurulan Kalkınma Bakanlığı'nın rolü ile bir ön yapılanma olmuştur. Nihayetinde 2011 yılı haziran ayında ise 641 sayılı KHK ile Kalkınma Bakanlığı kurulmuş ve DPT yeni kurulan bu bakanlığa devredilmiştir. Kalkınma Bakanlığının DPT'den görevleri bağlamında ayrıldığı en önemli hususu şu şekilde belirtmek mümkündür. DPT'nin kuruluş amacı kaynakların verimli kullanılması suretiyle kalkınmanın hızlandırılması amacıyla ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel planlama hizmetlerinin bir bütünlük içerisinde etkin, düzenli ve süratli olarak görülebilmesi olarak belirtilmiş iken Kalkınma Bakanlığı makroekonomik, sektörel (sosyal ve iktisadi) ve bölgesel gelişme alanlarında, ulusal ve yerel düzeyde analiz ve çalışmalar yaparak kalkınma planı, orta vadeli program, yıllık programlar, stratejiler ve eylem planları hazırlamakla görevlendirilmiştir. Diğer bir deyişle DPT ulusal ölçekte kalkınma planı ve yıllık program hazırlarken, Kalkınma Bakanlığı yukarıda da ifade edildiği üzere bölgesel düzeyde planlama faaliyetini koordine etmekle görevlendirilmiş ve bu haliyle süreçte Bakanlığın etkisi zayıflamış, diğer kurumlar nezdinde itibar edilmeyen bir yapıya bürünmüştür.

DPT'nin sahip olduğu yetkiler, Kalkınma Bakanlığı tarafından da devralınmış olsa da, bu yetkiler bakanlıkların üzerinde koordinasyon sağlayabilecek güçlü bir kurumsal yapı gerektiriyordu. Ancak Kalkınma Bakanlığı, sıradan bir bakanlık statüsünde kaldığı için diğer bakanlıklara yönlendirme ve koordinasyon konusunda yeterli otoriteyi sağlayamadı. Öte yandan, Kalkınma Bakanlığı ve DPT'nin giderek göz ardı edilmesi, planlamaya verilen önemin azaldığını açıkça göstermektedir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, 2015 yılındaki seçim hükümeti döneminde Kalkınma Bakanlığı'nın, Kültür Bakanlığı ile birlikte HDP'ye devredilmesidir. Devletin en stratejik kurumlarından biri olan DPT'nin bu şekilde HDP'li Müslüm Doğan'a teslim edilmesi, planlama anlayışının ne kadar ihmal edildiğinin ve gözden çıkarıldığının somut bir göstergesidir.

DPT'nin kapatılma süreci ve sebepleri üzerinde durmak gerekirse, bu noktada ön plana çıkan husus DPT'nin bürokratik oligarşi olarak algılanması olmuştur. Aslında hükümetler nezdinde, danışmanlık yapan ve kalkınma konusuna rasyonel bir bakış açısında bulunan bir kurum olan DPT, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasında ayak bağı olan, projelere izin vermeyen, yeterli ödenek aktarmayan ve işleri yavaşlatan bir kurum olarak görülmüştür. Halbuki, DPT'deki nitelikli sektör uzmanları eliyle, tüm projelerin en ince ayrıntısına kadar incelendiği ve projelerin etkin ve verimli olması için çaba gösterildiği aslında bilinen bir gerçekliktir. Öte yandan, bu durum bazı lobi örgütlerinde (müteahhitler, diğer kamu kurumları vs.) bilinçli olarak işlenerek, "DPT önümüze engel oluyor... Planlama uzmanı "olmaz" dedi.... DPT'yi aşamıyoruz...vb." şeklindeki siyasi söylemlerle siyasetin ve devlet aklının yanlış yönlendirildiği kanaatine ulaşılabilir. Özetle, kolay bir yolu tercih edilerek, kamuya ve özel sektöre yol gösteren ve bu çerçevede bir vizyon sunan DPT kapatılmıştır. DPT'nin kapatılması ve etkisizleştirilmesinin ardından, uzun vadeli planlama ve denetim eksikliği nedeniyle, yıllardır tek bir tarifeli seferin inmediği havalimanları, yüksek maliyetli yap-işlet-devret modeliyle inşa edilen şehir hastaneleri ve köprüler gibi projeler hayata geçirilmiştir. Bu projeler, devletin mali yükünü artırmış ve mevcut ekonomik darboğazın temel nedenlerinden biri haline gelmiştir.

Bu noktada ayrıca devletin kademeli bir şekilde planlama faaliyetlerinden vazgeçtiği ve hatta her ne kadar DPT'nin bakanlığa dönüşmüş olduğu grlşe de DPT'nin zihinsel anlamda kapatıldığından bahsedilebilir. Zira, DPT'nin bağımsız ve bakanlıklar üstü yapısından vazgeçilmiş ve merkezi koordinasyon yetkisi elinden alınmıştır. Bu süreçte kalkınma modelinde kalkınma ajansları ön plana kmış ve bu kurumlar Kalkınma Bakanlığı bünyesinde yer almakla birlikte bakanlık merkezi bir yapıdan çıkarılarak bölgesel kalkınma bakanlık görünümüne bürünmüştür. Sonuç olarak, DPT'nin tasfiye edilerek Kalkınma Bakanlığı'na dnştrlmesi, literatürde somut olarak kalkınma plancılığının bitmesi olarak değerlendirilmiştir.

2017 Anayasa referandumu neticesinde 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Kalkınma Bakanlığı kapatılmış ve yerine Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bt Başkanlığı (SBB) kurulmuştur. Buna göre Kalkınma Bakanlığının görevleri arasında ülkenin doğal, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imknlarını tespit ederek, takip edilecek iktisadi, sosyal ve kültürel politika ve hedeflerin belirlenmesinde hükümete müşavirlik yapmak bulunmakta iken; SBB, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen hedef, ilke ve amaçlar çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı programı (eski yıllık program), orta vadeli program ve sektörel plan ve programları hazırlamak ile görevlendirilmiştir. Buna göre SBB, Kalkınma Bakanlığı gibi orta vadeli program, Cumhurbaşkanlığı programı, Cumhurbaşkanı yıllık programı ile sektörel plan ve programlar ve kamu idarelerinin stratejik planları arasındaki uygunluğu sağlamak için yönlendirme, izleme ve değerlendirme yapmakla beraber SBB'nin, Kalkınma Bakanlığı görevleri içerisinde yer alan özel sektörü yönlendirme görevi bulunmamakta; bunun yerine SBB'nin plan, program ile kamu idareleri arasındaki uyum konusunda yönlendirici bir rolü bulunmaktadır. Ayrıca SBB'nin Kalkınma Bakanlığından farklı olarak kalkınma ajansları ile ilgili bir görevi bulunmamakta, yalnızca bölgesel kalkınma planlarının st politika metinleri ile uyumunu sağlamak ile görevlendirilmiş bulunmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Bölgesel Kalkınma ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır. Ancak bu değerliklik, kurumsal yapıda ciddi bir doku uyumsuzluğına yol açmıştır. Kalkınma, yalnızca sanayiye indirgenemeyecek kadar geniş ve çok boyutlu bir kavramdır. Sosyal ve kültürel unsurların yanı sıra; eğitim, sağlık ve kültür gibi sosyal alanlardan, tarım, turizm ve hizmetler gibi ekonomik sektörlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu durum, rneğin Sanayi ve Teknoloji Bakanı'nın Anadolu'daki bir turizm açılışına katılmasının, bakanlığın adı ve misyonuyla örtüşmediğini aıka göstermektedir. Kalkınma ajanslarının görev ve sorumluluklarının, sanayi odaklı bir bakanlık altında değerlendirilmesi, kalkınmanın bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşımla ele alınmasını zorlaştırmaktadır.

SBB'nin kuruluş aşamasında ise DPT'ye hizmet etmiş, alanında uzman ve liyakat sahibi birçok planlama uzmanının (sayısı 130 civarında) Kalkınma Bakanlığı'nın kapatılması sonrası 2018 yılında oluşturulan CB Strateji ve Bt Başkanlığına geçirilmemesi ve farklı kurumlara gönderilmesi, söz konusu kuruma ise dışardan (siyasi referanslarla) eleman alımı yapılarak, insan kaynağı kalitesi düşürülmüştür. Gönderilen uzmanlar arasında, Harvard ve Georgetown gibi dünyanın en prestijli üniversitelerinden yüksek lisans derecesine sahip, alanında yetişmiş kişiler bulunmaktaydı. Ayrıca, ODTÜ ve Bilkent gibi seçkin üniversitelerde doktora yapmış, hatta aktif olarak daire başkanlığı görevini yürüten uzmanlar da bu kadroya dahilildi. Bu uzmanlardan bazıları, atandıkları kurumlarda (rneğin Ticaret Bakanlığı) kısa sürede daire başkanı olmuş, hatta Cumhurbaşkanı tarafından asaleten genel müdür olarak atanmıştır. Buna karşın, Strateji ve Bt Başkanlığı'na (SBB) ilgisiz kurumlardan, uzmanlık tezi dahi bulunmayan kişiler SBB uzmanı olarak alınırken, başka kurumlardan genel müdürlük seviyesine yükselebilecek nitelikli uzmanlar burada tutulmamış ve farklı kurumlara

gönderilmiştir. Bu süreç, DPT ve halef kurumlarına dışarıdan siyaset yoluyla atanmış, liyakatten yoksun yöneticilerin kararlarıyla gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, yetkinlik ve uzmanlığa dayalı bir kadro yönetimi yerine, siyasi atamalara dayalı bir yapı oluşmuş ve bu durum kurumsal kapasitenin zayıflamasına yol açmıştır.

5. Ülke Uygulamaları

Kalkınmanın tarihsel süreci incelendiğinde hemen hemen hiçbir ülkede devletin içinde olmadığı bir kalkınma süreci olmamıştır. Buna gelişmiş batı ülkeleri, Asya'nın Kaplanları ve çerçevesi farklı olmakla birlikte ABD de dâhildir. Diğer bir deyişle birçok gelişmiş ülkenin de için de bulunduğu kalkınma sürecinde devlet tarafından dolaylı veya dolaysız olarak desteklenmeyen hiçbir özel sektör kalkınmayı sağlayamamaktadır. Uygulama sürecine bakıldığında devlet müdahalelerinin yok olmadığı veya azalmadığı, aksine biçim değiştirerek artmaya devam ettiği görülmektedir.

Diğer taraftan, ekonomiyi planlamak, gelecekte karşılaşılabilecek sorunları en aza indirmek, özel sektör yatırımcılarına güven vermek ve ekonomiye bir düzen getirmek amacıyla yapılmaktadır. Planlamanın sadece zor zamanlarda ve ekonomisi kötü olan ülkelerde değil dünya üzerinde ekonomisi çok güçlü olan gelişmiş ülkelerde de uygulandığı görülmektedir. Gelişmiş ülkeler pazar alanlarında istedikleri etkinliğe ulaşamadıklarında veya istenilen sürelerde bunu başaramadıklarında planlamaya başvurabilmektedirler.

II. Dünya savaşı sonrasında, özellikle kalkınmakta olan ülkelerde planlama çok önemli görülmüş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak, 1990'lardan sonra planlamaya hiç gerek yokmuş gibi görüşler hâkim olmaya başlamıştır. Diğer bir ifade ile çoğu konuda olduğu gibi planlama konusunda da bir uçtan diğer uca gidilerek önceki yıllarda özellikle ekonomik hususları planlama ile devletin kontrol etmesi gerektiği düşünülürken son yıllarda ise, hiçbir şeye devletin müdahale etmemesi ve her şeyin özel sektöre bırakılması gerektiği görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Ancak, değişen şartlara göre hiç planlama yapılmaması değil, nasıl daha iyi planlama yapılabilir bunun üzerinde durulması gerekmektedir.

Rekabetin yoğunlaşması ve küreselleşmeyle birlikte planlamanın önemi daha çok anlaşılmaya, kamuda ve özel sektörde yeni yönetim arayışlarını beraberinde getirmiş ve planlamanın önemi tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca son yıllarda planlamanın az gelişmişliğin aşılmasında önemli roller oynayabilecek stratejik bir yöntem olduğu kabul edilmektedir. Diğer taraftan, kamunun özel sektörün girmesinin zor veya imkânsız olan alanlara yönlendirici ve destekleyici fonksiyonlarla etkili olması önemli hususlardan birisi olup, planlamanın bu kapsamda önemi hala devam etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyümeleri için planlamaya daha çok ihtiyaçları olup, globalleşen dünyada planlamayı daha da çok kullanmaya başladıkları görülmektedir. Devletin stratejik ve kamu yararına olan ve özel sektörün girmesinin uygun veya mümkün olmadığı alanlarda hizmet vermesi gerektiği genel kabul görmeye başlamıştır. Ancak, bir ülkede plan adı altında bir doküman hazırlanması gerçek anlamda planlama yapıldığı anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda, ülkeler incelenirken adı planlama teşkilatı olan kuruluş aranması yanlış olabileceği için kurumların isimlerinden ziyade somut uygulamaları konusuna yoğunlaşmak daha doğru olabilecektir. Diğer taraftan, bazı ülkelerde kötü planlamalardan ziyade planlama uygulamalarının yanlış uygulanması söz konusu olmaktadır. Ülke örnekleri de bize hem başarılı bir planlamanın özelliklerinin ne olması gerektiğini hem de başarılı ülkelerin tamamının ciddi bir planlama yaptıklarını göstermektedir.

Güney Kore

Güney Kore gelişmekte olan ölkeler arasında planlama konusunda başarılı bir model olarak gündeme gelmektedir. Güney Kore'de Kalkınmacı Devlet modeli 1961 askeri darbesi ile iktidara gelen General Park Chong Hee rejimi ile birlikte başlamış olup, Park yönetimi iktidara gelir gelmez kalkınmacı bir devlet için ayrıntılı bir plan hazırlamış, kalkınmacı devletin temellerini atma yönünde kurumsal değişikliklere gitmiştir. Bu kapsamda Ekonomik Planlama Kurulu kurulmuş, bu Kurul bütçe yetkisiyle donatılarak, 1962–1966 dönemini kapsayacak olan ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmaya başlanmıştır. En önemli politikalardan birisi de ihracat eksenli kalkınma olmuş ve ihracatın devlet eliyle teşvik edilmesi, ihracat hedeflerini tutturana şirketlere cazip koşullarda kredi aktarımı yapılmıştır. Bu süreçte ekonomik politikaların belirlenmesinden, stratejik endüstrilerin tespit edilmesinden, belli sektörler için ihracat hedefleri konulmasından ve sanayileşme ile ilgili işlerin takip edilmesinden Ekonomik Planlama Kurulu sorumlu olmuştur. Aynı zamanda ihracat imkanlarını araştırmak ve bilgileri şirketlere vermek için Ticaret Promosyon Ajansı kurulmuştur.

Güney Kore'de ulusal düzlemde iki plan hazırlanmakta olup, bunlar 5 Yıllık Ekonomik Kalkınma Planı ve 10 Yıllık Ulusal Bölgesel Kalkınma Planıdır. Ülke düzeyindeki gelişmeleri yönlendirmek üzere hazırlanan bu planlarla ekonomik kalkınmanın yönlendirilmesi, mekânsal yapının yeniden düzenlenmesi ve büyüme için gerekli altyapının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1962 yılında Türkiye ile aynı dönemde hazırlanmaya başlayan Güney Kore'nin Ulusal Kalkınma Plan deneyimi başarılı bir örnek olarak uluslararası alanda üzerinde çok fazla durulan planlama çalışmalarındandır. Ülkenin kalkınması için kararlı stratejilerin belirlendiği ve uygulamaların bu planlarla yönlendirildiği görölmektedir. Güney Kore'nin ekonomik başarısında bu planlamanın katkısının çok fazla olduğu tüm çalışmalarda vurgulanmaktadır.

Yüksek bürokratların atanmasında politik hususların belirleyici olmaması, uzun süren bir kariyer sonucu oldukça iyi yetişmiş bürokratik kadrolarda güçlü bir ulusal görev bilincinin gelişmesine neden olmuş, bu yapı devletin baskı grupları karşısında özerk davranabilme kapasitesini artırmıştır. Güney Kore'nin parlak sanayileşme deneyimlerinde yüksek ulusal tasarruf ve birikim oranları ile birlikte, yatırım eğilimi yüksek bir sanayi burjuvazisi, iyi eğitilmiş, alışkan ve disiplinli bir işücü kalkınma sürecini tamamlayan diğer hususlar olmuştur.

Başarılı bir örnek olarak gösterilen Güney Kore kalkınma deneyiminde kalkınma planlarının ve bu kalkınma planlarına uygun gerçekleşen yapısal dönüşümün önemli olduğu görölmektedir. Güney Kore'nin kalkınma planlarında öngörölen dönüşümü devletin yönetim yapısı nedeniyle ekonomi üzerindeki etkin gücünü daha kolay kullanabilmesi nedeniyle daha başarılı olduğu görölmektedir. Ayrıca kalkınma sürecinin başından bu yana dışsatıma ağırlık veren Güney Kore'nin hem yapısal dönüşümü sağladığı hem de küresel piyasalarda önemli bir dışsatımcı haline geldiği görölmektedir. Ancak, ekonomik gelişmenin getirilerinin dengeli bir şekilde dağıtılamaması nedeniyle 2004 yılından bu yana dengeli ekonomik kalkınma yeni planların çıkış noktası olmuştur. Denge arayışları sadece sosyal gruplar ve farklı ekonomik kesimler arasında değildir. Ekonomik gelişmenin bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesinde yeterli düzeyde başarılı olamaması, bölgelerin rekabet gücünü ve yaşam standartlarını artırmayı öngören planların hazırlanmasına neden olmuştur. 2009–2013 yılı için hazırlanan planlarda her bölgenin uzmanlaşacağı sektörlerle ilgili saptamalarda bulunmaktadır.

Güney Kore, yol gösterici bir planlama çerçevesinde, seçici bir sanayi politikası uygulayarak, büyüme için gerekli fiziksel ve toplumsal altyapıyı kurarak, AR-GE faaliyetlerini teşvik ederek ve çoğu kez özel sektörle sıkı bir işbirliği yaparak kalkınma sürecini yönlendirmiş olup, bunda da başarılı olmuştur. Kalkınma sürecinde göstermiş olduğu yüksek performans

"planlamacı" bir kalkınma stratejisine ve ekonomik yönetim biçimine dayanmış ve devlet bu süreçte müdahaleci ve yönlendirici olmuş, kalkınma süreci devlet, özel sanayi ve bankalar arasındaki sıkı bir işbirliği sonucunda gerçekleşmiştir.

Fransa

Fransa'da 1946 sayılı Anayasasının ekonomik planlamayı anayasal bir kurum olarak düzenlediği kabul görmektedir. 1958 sayılı Anayasa ise planlama konusunda açık bir düzenleme getirmemiştir. Uygulamada ise Fransa'da merkezi hükümet ulusal ve bölgesel planlar arasında koordinasyon yapmaktadır. Fransa'da hem yönetim hem de planlama konusunda merkezi yönetimin karar verme süreçlerinde önemli bir ağırlığı vardır. Fransız planlama sistemi genellikle kademeli bir yapı özelliği gösterirken, bu yapıda yatay olarak ilişkili çok sayıda kurum, komite ve komisyonun olduğu görülmektedir.

Fransa'da devletin yapısı 1982'den bu yana önemli ölçüde değişmiştir. 1982'de ilk düzenleme ile ana birimler, bölge, departman ve yerleşmeler ana birimler olarak tanımlanmıştır. Bu düzenlemelerde yerel birimlerin devletin mekân/bölgesel konulardaki kararlarına uyması fikri korunurken, 1992'de yapılan düzenlemelerle merkezi hükümetin ancak ulusal düzeydeki kalkınma kararları ile yerel yönetimlere devredilemeyecek konularda karar vermesi yeni bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Merkezi yönetimin ekonomik ve sosyal kararların bölgelere göre tanımlanması, yatırımların bölgesel ayrıştırılmasıyla ilgilenmektedir. Ulusal, bölgesel ve yerel düzlemde farklı kurumların katkı ve işbirliği ile farklı nitelikte planlar üretilmektedir.

Fransa'nın 1946 yılında başlayan bir ekonomik gelişme ve kalkınma planlama deneyimi olmasına karşılık, 1990 yılındaki 11. Plan onaylanmamış ve bundan sonra da ekonomik plan hazırlanmamıştır. Yani, Fransa'da geçmiş dönemlerde ulusal kalkınma planları hazırlanmışken şimdi hazırlanmamaktadır. Ancak, bu durum merkezi yönetimin ekonomik ve sosyal kalkınma konularında ilgisiz olduğunu göstermemekte, tam tersine Fransa'da devletin ekonomik ve sosyal gelişme konularında farklı planlama araçları ile yetkisini sürdürdüğü görülmektedir.

Diğer taraftan, Fransa'da merkezi yönetim bölgelerin gelişme ve kalkınma politikalarında önemli bir yönlendiricidir. Merkezi yönetimin bu yönlendirme işlevini farklı plan ve plan araçları ile gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunlardan biri merkezi yönetim tarafından hazırlanan ulusal düzeyde "yüksek öğrenim, araştırma geliştirme, kültür, sağlık ve hijyen, iletişim ve bilgi, yolcu ve kargo ulaşımı, enerji, doğal ve tarımsal alanlar ve spor" konularında hazırlanan sektör planlarının belirlediği sektörlerin bölgesel yatırımlarını belirleyen Kamu Hizmet Planlarıdır. Fransa'nın ulusal plan hedeflerinin bölgeleri dikkate alarak şekillendirilmesi ve bölgesel politikaların planın bir parçası olarak ele alınması 1950'li yıllarda başlamış olup, 1955'de bu görev Devlet Planlama Kurumu'na verilmiştir. Bu çerçevede ana amaç Paris ve çevresindeki yeni gelişmeler kısıtlanırken, diğer bölgelerin geliştirilmesi olmuştur. Bu amaçla 1963 yılında Bölgesel Planlama ve Bölgesel Eylem Delegasyonu (DATAR) oluşturulmuş ve görevi Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde altyapı ve diğer teşvik mekanizmalarını geliştirmek olarak tanımlanmıştır. Bu kurum 2006'da Bakanlıklar arası Kalkınma ve Rekabet Kurumu (DIACT) adını almış, ancak 15 Aralık 2009'da ismi yeniden Bakanlıklar arası Mekânsal Planlama ve Bölgesel Rekabet Delegasyonu (DATAR) olarak değiştirilmiştir. Bugün için DATAR, devlet kurumları ve yerel yönetimler arasında önemli bir ara kademe ve forum niteliğindedir. DATAR devletin planlama politikalarını gerçekleştirmek üzere bölgelere yapılacak toplam yatırımları ve merkezi yönetim bölgelere olan mali katkısını belirleyen planın, Devlet-Bölge Plan Kontratları hazırlanmasını sağlamaktadır. DATAR farklı bölgesel gelişme ile ilgili fonların koordinasyonundan, diğer bir deyişle Yatırım Planlamasından sorumludur. Bugün için DATAR'ın bölgelerarasında dengeli gelişme amacını gerçekleştirmek üzere Avrupa Birliği

bölgesel politikalarına katkı sağlaması ve Avrupa Birliği fonlarının dağıtımında eşgüdüm çalışmalarına katılması söz konusudur.

Fransa'nın planlama sistemi içinde her ne kadar kurumlar arası kademeli ilişkiler öne çıksa da, bu kurumlar arasındaki danışma mekanizmalarının öne çıktığı ve kimi zaman yönetim dışında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da karar sürecine katılımının sağlandığı görölmektedir. Bu süreçte formel danışma mekanizmaları ile birlikte enformel danışma ağları da kullanılmaktadır. Bu doğrultuda Hükümet, Ekonomik, Sosyal ve evre Konseyine, ekonomik, sosyal ya da çevresel nitelikli her türlü sorun hakkında danışabilmektedir. Hükümet ayrıca, kamu maliyesine ilişkin yıllara sâri esasları belirleyen program kanun teklifleri için de Konseye danışabilmektedir.

Hollanda

Hollanda'nın 1990'larda başlayan ekonomik başarısı, uyguladığı ekonomi politikaları kapsamında 1970'lerin sonu ve 1980'lerde işyerlerinin geçirdiği değişimin sonucudur. Devlet kurumları, ekonomik ve sosyal politikaları belirlerken, işveren dernekleri ve ticaret birlikleri ile yakın işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Bu mekanizmaya "Polder Model" adı verilmekte olup, Polder, denizden kazanılmış arazi anlamına gelmektedir. Politikalar belirlenirken, 1945 yılında kurulmuş bağımsız bir kuruluş olan "Hollanda Merkezi Planlama Bürosu"nın (CPB) bilimsel görüş ve verileri de göz önüne alınmaktadır. Polder modeli, 1982 yılında işveren dernekleri, sendikalar ve devletin birlikte, ekonominin yeniden canlandırılması için, daha kısa çalışma saatleri ve daha düşük ücretler uygulanması yoluyla daha fazla kişi istihdam etmek yönünde ortak karar aldığında başlamıştır. Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi ve bütçe kesintileri yönündeki ekonomi politikaları ile birleştirilen bu model, 1990'ların sonunda gerçekleşen Hollanda mucizesinin nedenidir.

Hollanda da merkezi hükümet, politikalar ve rehber hazırlamakta ve ulusal ve bölgesel planlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Her ölçekteki plan kararlarının gerçekleştirilmesi için merkezi hükümetin kaynaklarından yararlanılması, Hollanda Planlama Sistemi'ne merkezi bir nitelik kazandırmaktadır. Ancak, Hollanda'da planlama yetkilerinin yerele aktarılması uzun yıllardır benimsenen bir politikadır. Bu kapsamda özellikle 1980 sonrasında mekânsal planlama, konut gibi konular yerel ölçeklere yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak 2000'li yılların sonuna gelindiğinde, küçük belediyelerin bu işlevleri yerine getirmekte zorlanmaları nedeniyle bu politikadan vazgeçildiği görölmektedir. Mekânsal planlar da uzun süreli olmuş ve 2040 yılı için planlar yapılmıştır.

Hollanda ekonomik politikalar kısa ve orta vadeli makroekonomik modellere odaklanmak yerine, ekonomik sistemin hem kurumsal yapısının hem de fiziksel ve sosyal altyapısının iyileştirilmesine odaklanmaktadır. İstikrarlı bir ekonomik ortam yaratmak açısından makroekonomik politikalar hala önemini korumakla beraber, ekonominin büyüme potansiyeli ve performansını güçlendirmek açısından yapısal hususların daha önemli olduğu kabul edilmektedir. Bu süreçte önemli rolü olan kuruluşlardan biri Hollanda Merkezi Planlama Bürosu'dur. Büro ekonomik bilimler ve kamu politikaları konularında çalışmakta ve hükümetin mevcut ve gelecekteki politikalarının etkilerini analiz etmektedir. Aynı zamanda globalizasyon, sağlık, eğitim, finansal kriz gibi konularda da çalışmaktadır. Büro, alışanlar akademik ve iç dünyasından oluşmakta olup, yılda en az iki kez toplanmaktadır. Büro 5 sektör olarak yapılanmış olup, bunlar, "kamu maliyesi, makro ekonomi, işgücü ve eğitim, rekabet ve regölasyon, iklim ve bölge ekonomileridir". Büro, kısa ve orta dönem araştırmalar yapmakta ve ölke ekonomisinin geleceği ve genel makroekonomik analizlerde bulunmakta ve hükümete tavsiye raporları hazırlamaktadır. Büro, sadece ayrıntılı ekonomik analiz yaparak hükümetlere yardımcı olmakta, ancak plan yapmamaktadır.

İngiltere

Avrupa lkelerindeki planlama sisteminin çoğu, özellikle Kıta Avrupası'ndaki planlama sistemleri bağlayıcılık temeli üzerine kurulu olup, hazırlanan planlar diğer kademelerde yapılan planlar için uyulması zorunlu belgeler niteliğindedir. Buna karşılık, yönlendirici nitelikte, uygulayıcılarla karar vericilerin daha fazla i içe olduğu ve kararların çoğu kez önerilerin irdelenmesi ile şekillenen planlama sisteminin en iyi rneği İngiliz rneği olduğu değerlendirilmektedir. İngiliz planlama sisteminde genel ve soyut planlama kararlarından çok özel örneklerden oluşan içtihat niteliğindeki kararların oluşturduğu bir planlama sistemi geçerlidir.

İngiltere 1960'lara kadar herhangi bir ulusal kalkınma planını kabul etmemiştir (Soyak, 2003: 171). 1997'de ise yeni hkmetle birlikte stratejik planlamayla ilgili bir rapor hazırlanmış olup, bu raporda kamu kurumlarının beş yıllık stratejik plan hazırlaması gerekliliğine değinilmiştir. 2003 yılında Hükümet tarafından bu rapor tartışılmış ve ilk olarak eğitim, sağlık, içişleri ve emeklilik alanında stratejik planlar hazırlanmasına karar verilmiştir. Daha sonra stratejik plan uygulaması yaygınlaştırılmış olup tüm kurumlar tarafından kurumların vizyonu, öncelikleri ve bunların nasıl başarılacağına ilişkin bilgileri içeren stratejik planlar hazırlanmaya başlanmıştır. İngiltere'de stratejik planlama konusunda başarıyı getiren diğer önemli faktörlerden birisi de Başbakanın bu süreçte nc olması ve sadece stratejik planları onaylamakla kalmayıp süreci sahiplenmesidir. Bakan, plandaki hedeflerin gerçekleşmesine ilişkin Başbakana hesap vermek zorunda olup, sorumluluk tamamen bakana aittir. Bu yaklaşımın, sistemin başarılı olmasının temel nedenlerinden birisi olduğu dşnlmektedir.

Diğer taraftan, Başbakanlık Strateji Birimi, 2002 yılında Performans ve İnovasyon Birimi, Başbakanlık İleri Strateji Birimi ile Yönetim ve Politika alışmalar Merkezi'nin bir bölümünün birleştirilmesiyle kurulmuştur. Birim, belirli bir konu üzerinde, çoğunlukla, proje temelli, kk ekipler halinde ve diğer idarelerle yakın bir iletişim kurarak veya birlikte çalışmaktadır. Birim, gizlilik derecesine sahip ve doğrudan Başbakana sunulan öneriler ve analizler, diğer idarelerle gerçekleştirilen ortak çalışmalar, kanun tasarıları ve politika bildirimleri, strateji gözden geçirmeleri gibi çok çeşitli çıktılar üretmekte veya üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan hükümet politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte, kamu görevlileri, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve üniversitelerin katılımıyla oluşturulan Strateji Birimi kamu kuruluşlarına stratejik planlama konusunda destek sağlamaktadır.

İngiltere'de, 2010 yılı mayıs ayında da kamu maliyesi ve ekonomi alanında bağımsız değerlendirmeler yapmak amacıyla Bütçe Sorumluluk Ofisi kurulmuş olup, ekonomik tahminler üzerinde doğrudan kontrolü sağlamakta ve resmi projeksiyonlar yapmaktadır. Kurum tahminleri ve her bir bütçe ve bütçe öncesi raporları temel alınarak, hükümet politikasının başarılı olup olmadığını onaylamaktadır. Kurum, her sene ekonomik ve mali görünüm adı altında raporlar yayınlamaktadır. Raporlarda, ekonomik ve mali durum belirtilmekte ve gelecek yıllara ilişkin projeksiyonlar ortaya koyulmaktadır. Mali görünümde bütçe projeksiyonları ortaya koyulurken, ekonomik görünümde potansiyel çıktı, büyüme ve talep gibi konular üzerinde gelecek yıllara ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır.

Sonuç olarak, İngiltere'de merkezi hükümet politika ve ilkelerin tanımlanmasını yapmakta, ulusal ve bölgesel planlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de genel olarak kurumların planları uygulama noktasında bazı aksaklıklar bulunmakta, bu çerçeve de hazırlanan stratejik planların ve kalkınma planlarının uygulanması hususunda analizlerde bulunacak ve süreci takip edecek bir kurumun eksikliği açık bir şekilde hissedilmektedir. DPT kamu yatırımlarının uzun vadeli kalkınma plan hedeflerine uygunluğunu inceleyerek “onay verme” fonksiyonu ile de dikkat çekti. DPT’nin kamu kaynaklarının hatalı yatırım projelerine tahsisini önlemeyi amaçlayan DPT onayı uygulaması, bu kurumun yatırımların gerçekleşmesi konusunda “bürokratik engel” oluşturduğu eleştirilerini de beraberinde getirdi. Ancak, DPT denetiminin olmadığı sonraki dönemlerde yapılan hatalı altyapı projeleri, bu denetimin farklı şekillerde de olsa yapılmasının ne kadar önemli olduğunu yeniden göstermiştir. Dolayısıyla DPT’nin yeniden kurulmasıyla makroekonomik projeksiyonlarda bulunan, uzun dönemli büyüme ve kalkınma stratejisi belirleyen, bağımsız ve eleştirel görüşler üretebilen, böylece siyasi kararları teknokratik bir bakış açısıyla değerlendirebilen, nihayetinde planlarla ilgili süreci sağlıklı ve etkin bir şekilde takip eden bir yapı eksikliğinin giderileceği değerlendirilmektedir.

Bunun yanında önceki yıllarda DPT, sonrasında ise Kalkınma Bakanlığı ve SBB tarafından hazırlanan planlar, genel olarak siyasi süreçlerin de etkisiyle tam anlamıyla uygulanamamış, bunun yerine sektörlerce tahminler ve öneriler şeklinde algılanmıştır. Ayrıca ulusal planlama sürecinin ayrıntılı bir yapıda olması nedeniyle uygulama aşamasında tüm paydaşların tam katılımı ve sürecin takibi sağlanamamıştır. Bu kapsamda, iyi planlamanın yapılması adına kalkınma planı süreçlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Nihayetinde, planlama konusunda yeniden bir yapılanma ihtiyacının olduğu ve ulusal planlama yapacak bir kurumun oluşturulması ve çalışma şartlarının iyi bir şekilde belirlenmesi gerektiği hususu son derece açıktır. Bu çerçeve de oluşturulması gereken Kurumun yapısının ve çalışmasının aşağıdaki gibi olması gerektiği düşünülmektedir.

- DPT öncelikle temel olarak ulusal ölçekte planlama yapan, aynı zamanda önemli makroekonomik konularda araştırmalar yapıp projeksiyonlarda bulunan, ayrıca hükümete danışmanlık yapan ve bu çerçeve de raporlar hazırlayan bir şekilde örgütlenmelidir. Diğer bir ifadeyle DPT ulusal planlama, araştırma ve danışmanlık ana konularında faaliyet göstermelidir.
- DPT kurumsal anlamda değişen ekonomik ve sosyal koşulları dikkate alarak dinamik bir planlama faaliyetini yürütecek ve bu anlamda kurumlar arası koordinasyonu etkin bir şekilde sağlayacak yapıda örgütlenmelidir. Bunun yanında DPT bilgi tahsisatı yapmalı ve kurumsal ve yapısal süreçlerin geliştirilmesi ile ilgilenmeli, bu bağlamda geleceğe yönelik fikirleri bağımsız tahminlerle değerlendirebilecek bir anlayışta olmalıdır.
- Temel görevlerinin yanında planlamanın koordinasyonunun etkin bir şekilde yerine getirilmesi gerektiği ve herhangi bir bakanlığa bağlı olmanın diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkileri kısıtlandıracağı değerlendirildiğinde DPT, ilk kurulduğu dönemde olduğu gibi bağımsız ve bakanlıklar üstü bir statüde faaliyet göstermelidir. Bu noktada mevcut Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine devam edileceği varsayımında Cumhurbaşkanlığına bağlı bir yapıda veya geniş yetkilerle donatılmış bir üst kurul statüsünde faaliyet göstermelidir. Bu şekilde bir örgütlenme modelinde DPT açısından rahat bir çalışma ortamı oluşturabilecek, görüş ve önerileri sağlıklı bir şekilde sunabilecektir. Aksi durumda daha önce örnekleri olduğu üzere diğer kamu kurumlarından gerekli ve ilişkili bilgilerin ve değerlendirmelerin sağlıklı bir şekilde alınabilmesi mümkün olamayacak ve Kurumun almış olduğu kararların da uygulanabilmesine olanak sağlanmayacaktır.

- Planlamanın uzun vadeli yapısının yanında kamuda genel olarak üst düzey görevde kalma sürelerinin kısa olduğu göz önüne alındığında, kurumun karar vericilerinin belli bir süre görevde kalma teminatına sahip olmalarının (5 veya 7 yıl gibi) uygun olacağı düşünölmektedir. Diğer bir ifade ile kurumun üst yöneticilerin ulusal planlamayı oluşturacak, uygulayacak ve değerlendirecek kadar görevde kalmaları gerekmektedir.
- DPT'nin kurumsal kapasitesi, yetişmiş ve liyakatli insan gücü altyapısı ile desteklenmelidir.

Bir ölkede plan adı altında bir doküman hazırlanmasının gerçek anlamda planlama yapıldığı anlamına gelmediği düşünölmelidir. Ayrıca, planlama yapan ölkelerin tamamında adı planlama teşkilatı olan kuruluş aranması yanlış olabilecektir. Bu nedenle isimlerden ziyade somut uygulamalar ve bunları hangi kurumların yaptığı konusunda yoğunlaşmak daha doğru olabilecektir. Diğer taraftan, bazı ölkelerde görüşlerin istişari olması, bu görüşleri değerersiz kılmamakta ve istişari nitelikte olmasına rağmen bu kararları uygulamak konusunda sorumluluk söz konusudur. Bazı ölkelerde ise bunun tam tersi olmakta ve hukuki olarak hazırlıklar yapılmasına rağmen uygulamanın tam olarak işlemediği görölmektedir.

Genel olarak planlama kurumlarının, günlük karar alma süreçlerine doğrudan katılma ve uzun vadeli politikalar geliştirme arasında gel-git yaşadıkları görölmektedir. Planlama kurumları sadece uzun vadeli politikalarla uğraştıklarında etkinlikleri azalmakta ve araştırma enstitülerine dönüşmekte, kısa vadeli kararlara çok fazla yoğunlaştıklarında da uygulamacı bakanlıklara benzedikleri belirtilmektedir. Bu nedenle, bugün yaptıklarımızla uğraşırken yarın yapılacakları da düşünöüp planlar yapılması ve bugün ile yarının iç içe olduğunun unutulmaması çok önemli bir konudur.

Ölke uygulamalarından edinilen tecrübeye göre, planlamanın yapısal özelliklerinin ve örgütlenme biçiminin çok büyük farklılıklar gösterdiği görölmektedir. İçte bu nedenle bütün ölkeler için tek bir doğru ve ortak planlama modeli mümkün görölmemektedir. Bu farklılıklar ölkelerin tarihsel süreç içinde oluşmuş yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. İkinci önemli nokta 1980 sonrasında ve özellikle 2000 sonrasında tüm ölkelerin planlama yapılarında ve örgütlenmelerinde yaşanan değerişimlerdir. Diğer taraftan, son yıllarda gündeme gelen planlama kanunlarında değerişimler izlendiğinde ortak bazı öğeler göze çarpmaktadır. İdeal model farklı ölkelerin sosyal modellerine, diğer bir deyişle nasıl bir toplumsal yapıya ulaşmak istediklerine ve sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel özelliklerine göre değerışmektedir.

Genel olarak planlamalar stratejik olmaktan ziyade uzun dönemli uygulanan bir süreçtir. Bunun üzerinde ciddi düşünölmesi ve analiz edilmesi gereken bir konudur. Nitekim, stratejik konuların kamuoyunda ve ilgili taraflarla tam olarak tartişılmadığı ve analiz edilmediği görölmektedir. Bu nedenle, stratejik düşünmeye, tartişmaya ve gerektiğinde hiç tereddüt etmeden değerişime zaman ayırmalıdır. Bunun için ulusal planlar hazırlanırken, sayı fazla olmasından ziyade stratejik konuların özenle sečilip iyi bir şekilde takibinin yapılması ve uygulanması çok önemlidir. Belirlenen ulusal planların da kamuoyuna ve en üst yöneticilere düzenli bir şekilde anlatılması sağlanmalıdır.

1- DPT'nin Gelecekteki Temel Görevleri ve Reform Planı

Kurumsal Bağımsızlık ve Yetki

- Tarafsızlık ve uzun vadeli istikrarı sağlamak için özerk ve bakanlıklar üstü yetkiye sahip bir DPT oluşturulacaktır.
- Karar alma bağımsızlığı, yasal ve yapısal garantilerle desteklenecek ve siyasi etkiler en aza indirilecektir.

Entegre ve Esnek Planlama Yaklaşımı

- Uzun vadeli stratejik planlamayı kısa vadeli uyarlanabilirlik ile birleştiren hibrit bir planlama modeli benimsenerek esneklik sağlanacaktır.
- Senaryo tabanlı planlama yöntemleri geliştirilecek ve belirsizliklere karşı hazırlıklı olunacaktır.

Yerelleşme ve Bölgesel Kalkınma

- Bölgesel planlama kapasitesi artırılarak yerel yönetimler ve kalkınma ajansları güçlendirilecektir.
- Bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak amacıyla bölgesel eşitliği teşvik eden politikalar geliştirilecektir.

Paydaş Katılımı ve Katılımcı Yönetişim

- Planlama ve uygulama aşamalarında özel sektör, sivil toplum ve akademiye içeren geniş bir paydaş katılımı sağlanacaktır.
- şeffaflık ve kapsayıcılığı artırmak amacıyla kamu iştişare süreçleri teşvik edilecektir.

Teknolojik Entegrasyon ve Veri Odaklı Planlama

- Büyük veri, yapay zek ve dijital araçlardan yararlanılarak tahmin modellemesi, performans izleme ve gerçek zamanlı değerlendirme yapılacaktır.
- Ulusal veri havuzları oluşturulacak ve sektörler arası analiz ile bilinçli karar alma süreçleri desteklenecektir.

İzleme, Değerlendirme ve Hesap Verebilirlik

- Hedeflere karşı ilerlemeyi izlemek için güçlü performans ltleri ve değerlendirme çerçeveleri geliştirilecektir.
- Planların etkinliğini değerlendirmek amacıyla periyodik denetimler yapılacak ve gerekli durumlarda düzenlemeler sağlanacaktır.

Sürdürülebilirlik ve Dayanıklılık Odaklılık

- Tüm planlama süreçlerinde çevresel sürdürülebilirlik ve iklim dayanıklılığına öncelik verilecektir.
- Planlar, küresel sürdürülebilirlik hedefleri (rn. SDG'ler) ve bölgesel taahhütlerle uyumlu hale getirilecektir.

İnsan Kaynağı ve Kapasite Gelişimi

- Planlamacılar ve politika yapıcılar için eğitim programları ve kapasite geliştirme girişimlerine yatırım yapılacaktır.
- Akademik kurumlarla işbirlikleri kurulacak ve araştırma ile yenilik yetenekleri geliştirilecektir.

Uluslararası İşbirliği ve Kıyaslama

- Güney Kore, Singapur gibi başarılı uluslararası planlama modelleri incelenerek uygulamalara uyarlanacaktır.
- Bilgi paylaşımı ve kapasite geliştirme için küresel ortaklıklar teşvik edilecektir.

Uyarlanabilir Politika ereveleri

- Ekonomik, siyasi ve teknolojik değişimlere yanıt verebilecek şekilde gözden geçirme mekanizmalarına sahip politikalar tasarlanacaktır.
- Pilot programlar aracılığıyla politika denemeleri yapılacaktır ve tam ölçekli uygulamalardan önce test edilecektir.

2- Devlet Planlama Teşkilatı'nın Yeni Görev Tanımı ve ncelikli Stratejik Alanları

İklim ve Sürdürülebilirlik Politikaları:

İklim değişikliğiyle mücadele ve sürdürülebilir kalkınma odaklı politika tasarımları.

Bilim, Araştırma-Geliştirme, Yenilik ve Dijitalleşme Stratejileri:

Bilimsel araştırma, teknolojik yenilik ve dijital dönüşüm planlamaları ile tersine beyin göçünü teşvik eden politikalar.

Makroekonomik Kalkınma Mimarisi ve Finansman Modelleri:

Ekonomik büyüme ve kalkınmayı destekleyen makroekonomik ereve ve sürdürülebilir finansman stratejileri.

Kayıtlı Ekonomi ve Vergilendirme Stratejileri:

Kayıt dış ekonomiyi azaltacak düzenlemeler ve vergi reformlarına yönelik planlamalar.

Kamu Harcamaları ve Mali Yönetim Politikaları:

Kamu maliyesinde etkinlik, şeffaflık ve verimliliği artırmaya yönelik stratejiler.

Sosyal Güvenlik ve Refah Sistemleri:

Sosyal güvenlik ağılarınin güçlendirilmesi ve adil bir refah dağılımını hedefleyen planlamalar.

Bölgesel ve Kırsal Kalkınma Stratejileri:

Bölgesel eşitsizlikleri azaltan ve kırsal kalkınmayı destekleyen sürdürülebilir büyüme modelleri.

Nüfus ve G Politikaları:

Demografik yapıya uygun nüfus yönetimi ve g stratejilerinin geliştirilmesi.

Yatırım Politikalarında Devlet-zel Sektör Dengesi:

Kalkınma yatırımlarında devlet ve özel sektör arasındaki iç birliğinin güçlendirilmesi.

Ulusal Sosyal Planlama Stratejisi:

Toplumsal uyumu, refahı ve adaleti merkeze alan sosyal planlama yaklaşımları.

Dışa Bağımlılığı Azaltma Stratejileri:

Enerji, gıda, teknoloji ve diğer kritik alanlarda dışa bağımlılığı azaltacak yerli ve milli çözümler.

Stratejik Sektör Planlamaları:

Öncelikli sektörlerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gözeten planlamalar:

- Savunma Sanayi: Yerli savunma teknolojilerinin geliştirilmesi.
- Tarım ve Gıda Güvenliği: Gıda arz güvenliği ve tarımda verimlilik artırıcı çözümler.
- Enerji ve Enerji Güvenliği: Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projeleri.
- Eğitim: Bilgi ve beceri odaklı eğitim reformları.
- Sağlık: Erişilebilir, kaliteli ve yenilikçi sağlık hizmetleri planlaması.
- Çevre: Doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirlik politikaları.
- Sürdürülebilir Kentleşme: Akıllı kentler ve çevreci kentsel dönüşüm projeleri.
- Sanayi, Yeşil ve Dijital Dönüşüm: Endüstriyel altyapıda yeşil ve dijital dönüşüm stratejileri.

Bu başlıklar, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle uyumlu şekilde tasarlanarak, Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma ve refah vizyonunu desteklemektedir.

3. Yeni İsim Önerileri:

Devlet Planlama Teşkilatı, yeni döneme daha güçlü ve kapsayıcı bir kimlikle girmelidir. Bu doğrultuda önerilen yeni isimler:

- Devlet Planlama Başkanlığı
- Devlet Strateji ve Planlama Başkanlığı

4. Kurumsal Misyon ve Görev Tanımı:

Planlama teşkilatımız, asli görevi olan "Uzun Vadeli Stratejik Planlama" misyonuna yeniden odaklanmalıdır. Günlük operasyonel uygulamalar, yatırım teşvikleri ve serbest bölge yönetimleri gibi yürütme yetkisi gerektiren görevler, teşkilatın sorumluluk alanı dışında bırakılmalıdır. Bu yaklaşım, teşkilatın politika üretme ve stratejik yönlendirme kapasitesini güçlendirecektir.

5. Yatırım Projelerinin Planlama Kararlarına Uyum Denetimi:

Yeni planlama kurumunun yatırım projelerinin kalkınma planlarına uyumunu denetleme yöntemi yeniden değerlendirilmelidir. Bu süreçte, devlet yatırımlarının gecikmemesi ve planlama kurumunun tartışmalı uygulamalardan uzak tutulması için aşağıdaki yaklaşım önerilmektedir:

Genel Değerlendirme ve Uyum Analizi:

Kamu yatırımları, yatırım programına alınmadan önce ilgili projeler, yatırımcı kurumlar bazında topluca değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme, projelerin kalkınma planlarıyla uyumunu belirlemeye odaklanmalı ve şu temel kriterler dikkate alınmalıdır:

- Ülke ihtiyaçlarıyla örtüşme düzeyi,
- Desteklenen sektörler içinde yer alıp almadığı,
- İthal ikamesiyle dışa bağımlılığı azaltma potansiyeli.

Uyum Denetimi ve Sorumluluk Paylaşımı:

Planlama kurumu, yatırım projelerinin uzun vadeli kalkınma hedefleriyle uyumunu denetleyecek; proje konusu, ölçeği, lokasyonu, istihdam etkisi, dış ticarete katkısı ve kullanılan teknoloji gibi temel veriler üzerinden genel değerlendirmeler yapacaktır.

- Yerindelik Denetimi: Projelerin uygulanabilirliği ve pratik sonuçları hükümetlerin sorumluluğundadır.
- Mali Denetim: Harcama ve bütçe uygunluğu Sayıştay tarafından yürütülecektir.

Stratejik Rolün Korunması:

Planlama kurumu, stratejik hedeflere odaklanmalı ve detaylı incelemelerden kaçınarak asli rolünü sürdürmelidir. Günlük uygulama süreçlerine dahil olması, kurumu uzun vadeli politika üretiminden uzaklaştıracak in doğru bir yaklaşım değildir.

Etkin ve Hızlı Değerlendirme:

Bu yöntem sayesinde hatalı projeler erken aşamada elenirken, uyumlu projelerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Böylece planlama kurumu, stratejik yönlendirme ve kalkınma planlarına uygunluk denetimi konusundaki temel işlevini koruyacaktır.

6. Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri Doğrultusunda Danışmanlık Görevi:

Yeni Planlama Kurumu, hükümetlere “Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri” temelinde stratejik danışmanlık yapma ve görüş bildirme sorumluluğunu üstlenmelidir.

7. Üst Makama Bağlılık İlkesi:

Kurumsal etkinliğin sağlanması için Planlama Kurumu’nun en üst makama doğrudan bağlı olması esastır.

8. Kariyer Meslek ve Sektörel Uzmanlaşma:

Devlet Planlama uzmanlığı, kariyer meslek grubu olarak yapılandırılmalı ve sektörel uzmanlaşma esasına göre geliştirilmeli; böylece nitelikli ve uzman kadrolar oluşturulmalıdır.

9. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Güçlendirilmesi:

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının mevcut misyonları gözden geçirilmeli ve kapasiteleri artırılarak daha etkin roller üstlenmelerini sağlayacak yeni görev tanımları yapılmalıdır

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI DURUM ve GELEGEK VİZYONU

2025

TEMEL POLİTİKA RAPORU

Bu rapor, Anahtar Parti'nin kalkınma politikaları konusundaki uzun vadeli vizyonunu ve kurumsal kapasiteye verdiği önemi yansıtmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik istikrar ve veri temelli kamu politikalarının hayata geçirilmesi amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nın yeniden yapılandırılmasını öngören bu çalışma; planlama, koordinasyon ve stratejik yönetim alanlarında kamu yönetimine rehberlik edecek bir yol haritası sunmaktadır.



ORTAK AKIL İLERİ TÜRKİYE



ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI



anahtararge



anahtararge

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd.
No:66, 06550 Çankaya - Ankara - Türkiye

www.anahtarparti.org | arge@anahtarparti.org